

Η ΕΝΝΟΙΑ ΚΑΙ Η ΣΗΜΑΣΙΑ ΤΗΣ ΕΠΙΧΕΙΡΗΜΑΤΙΚΟΤΗΤΑΣ ΣΗΜΕΡΑ

ΣΤΕΦΑΝΟΣ ΜΙΧΙΩΤΗΣ, *MSc, Σύμβουλος οργανωσιακής γνώσης και αλλαγής*

ΚΩΣΤΑΣ ΟΙΚΟΝΟΜΟΥ, *BBA Marketing, Σύμβουλος Επιχειρηματικότητας*

Η επιχειρηματικότητα σαν νοοτροπία

Η επιχειρηματικότητα επιδέχεται πολλών ορισμών και προσεγγίσεων, που εκτείνονται από το *δημιουργείν* έως το *επιβιώνειν*, από την *ανάληψη ρίσκου* έως την *άσκηση ηγεσίας* για τη πραγμάτωση του στόχου και από την επιθυμία *αυταπασχόλησης* έως την πραγμάτωσή της.

Πάνω απ' όλα όμως, *η επιχειρηματικότητα είναι νοοτροπία*, κυρίως ατόμων που ανήκουν σε μια *ετερογενή ομάδα* και που έχουν το ταλέντο να *αναγνωρίζουν ευκαιρίες* εκεί που οι άλλοι δεν τις βλέπουν και να *οργανώνονται* για να επιτύχουν το τελικά επιδιωκόμενο όφελος.

Η επιχειρηματικότητα είναι στενά συνδεδεμένη με την *καινοτομία*, που αναζητά διαρκώς κάτι νέο, το οποίο ν' ανταποκρίνεται στις εξελισσόμενες (ή και τεχνητές) ανάγκες του ανθρώπου και για το σκοπό αυτό αναπλάθει το παλιό. Οφείλει όμως να είναι το ίδιο συνδεδεμένη και με τη *κοινωνική υπευθυνότητα* και το σεβασμό στη *οικολογική ισορροπία*, προκειμένου να παραμείνει *ωφέλιμη και επομένως βιώσιμη*.

Η επιχειρηματικότητα μπορεί έτσι να συμβάλλει στη δημιουργία θέσεων εργασίας και πλούτου, απελευθερώνοντας εν γένει το ανθρώπινο δυναμικό, επιτρέποντας την μετατροπή νέων ιδεών σε επιτυχημένες προσπάθειες και συσσωρεύοντας σχετική γνώση.

Είναι όμως σημαντικό να επισημάνουμε εξ αρχής τον αντιφατικό χαρακτήρα του επιχειρηματία, που φυσικά δεν έχει μόνο φωτεινές πλευρές, αλλά και αρκετές σκοτεινές, ιδίως σε μεταβατικές εποχές σαν τη σημερινή. Το κυρίαρχο και αναπαραγόμενο *στερεότυπο* του επιχειρηματία (ως *στυγνού εκμεταλλευτή*, που αδιαφορεί για το περιβάλλον και το γενικότερο καλό) είναι μια καρικατούρα του *αρχέτυπου* της επιχειρηματικότητας, που προσωποποιούσε ο αρχαίος θεός Ερμής. Αξίζει να σημειωθεί ότι ο Ερμής ήταν ταυτοχρόνως *κερδώς και κατεργάρης*, αλλά και *ψυχοπομπός και αγγελιοφόρος* των θεών.

Η εγγενής αυτή αντιφατικότητα εκδηλώνεται έντονα στους καιρούς μας, όπου το αληθινό πνεύμα της επιχειρηματικότητας δεν ενθαρρύνεται ουσιαστικά κι έτσι το έντονα επινοητικό πνεύμα του Έλληνα, που εκφραζόταν από τον *πολυμήχανο* Οδυσσέα, μένει αναξιοποίητο ή αναζητά αλλού διέξοδο.

Από τη μια, πολλές μεσαίες και μικρές επιχειρήσεις αντιμετωπίζουν επί πολλά έτη σοβαρότατα προβλήματα επιβίωσης, λόγω του ισχυρού πλέον ανταγωνισμού, της συχνά γραφειοκρατικής μεταχείρισης και της παραμορφωμένης αντίληψης για την αγορά, αλλά και λόγω της έλλειψης ουσιαστικών διοικητικών γνώσεων και επιχειρηματικής στρατηγικής από τους ιδρυτές – ιδιοκτήτες – διευθυντές τους.

Από την άλλη όμως και η κοινωνία στέκεται ιδιαίτερα επιφυλακτική ως προς το ήθος και τις πρακτικές που αρκετοί επιχειρηματίες μετέρχονται, άλλοι για να επιβιώσουν και άλλοι για να συσσωρεύσουν. Το δίπολο αυτό δημιουργεί σημαντικές στρεβλώσεις και εμπόδια στις προσπάθειες για την ανάπτυξη της επιχειρηματικότητας.

Η κυρίαρχη άποψη των ειδικών σήμερα είναι ότι οι επιχειρηματίες γίνονται μέσα από τις εμπειρίες της ζωής τους και μάλιστα σε κάθε στιγμή αυτής. Τονίζουν ότι το μεν ταλέντο και η προδιάθεση είναι έμφυτα, χρειάζεται όμως να υπάρχουν και οι απαραίτητες συνθήκες για την ανάπτυξη της επιχειρηματικότητας.

Στην αρχή της προσπάθειάς τους οι επιχειρηματίες έχουν το όραμα να ιδρύσουν μια επιχείρηση, που θα τους ανήκει και θα την διευθύνουν. Πρόκειται λοιπόν για ένα *τρίπτυχο δημιουργίας – ιδιοκτησίας – διοίκησης*, που προϋποθέτει ιδιαίτερα χαρακτηριστικά, γνώσεις και δεξιότητες.

Σε όλη τη διάρκεια του ταξιδιού τους αυτού και ιδιαίτερα μπροστά στη λήψη αποφάσεων και την επιλογή ανάμεσα σε εναλλακτικές λύσεις, οι επιχειρηματίες πρέπει να συνδυάζουν τέσσερα στοιχεία:

- Την ικανότητα να «ακούν» και να «βλέπουν» τις συλλογικές ανάγκες και να είναι δεκτικοί στο καινούργιο,
- Τη δυνατότητα να συνθέτουν τις υπάρχουσες γνώσεις και τις νέες ιδέες, προκειμένου να ανταποκριθούν στις επερχόμενες συλλογικές ανάγκες,
- Τη καλλιέργεια της διαίσθησής τους που θα τους επιτρέψει να σταθμίζουν τα δεδομένα πέρα από τις όποιες αναλύσεις και να «μπαίνουν στη φωτιά» και
- Τη πρακτικότητά τους που θα τους εφοδιάζει με τα απαραίτητα εργαλεία και μέσα για την εφαρμογή των στόχων που βάζουν.

Στα κοινά **χαρακτηριστικά** των επιχειρηματιών περιλαμβάνονται ο κατά τεκμήριο *ευφάνταστος και δημιουργικός χαρακτήρας* τους, η επιθυμία τους για *ανεξαρτησία και αυτοπραγμάτωση*, η *αποφασιστικότητα* τους για σκληρή και *πειθαρχημένη* εργασία και η ετοιμότητά τους για *ανάληψη ρίσκου*.

Οι επιχειρηματίες είναι πρόσωπα που αντιλαμβάνονται μια ευκαιρία και δημιουργούν μια οργάνωση για να την κυνηγήσουν. Έχουν την ικανότητα να μαθαίνουν από τις εμπειρίες του πραγματικού κόσμου και να μετασχηματίζουν αυτή τη γνώση σε νέες καταστάσεις, προϊόντα και υπηρεσίες.

Χαρακτηρίζονται από καινοτομικές ιδέες και τρόπο σκέψης που τους επιτρέπει να συσχετίζουν τις προσωπικές τους γνώσεις με πρακτικές εφαρμογές, που ανταποκρίνονται σε υπαρκτές ανάγκες και επιλύουν πρακτικά προβλήματα.

Είναι επίμονοι και αποφασιστικοί στο κυνήγι των στόχων τους και στην αντιμετώπιση και επίλυση των προβλημάτων που αντιμετωπίζουν κατά τη διάρκεια του αγώνα τους.

Είναι ακόμη δημιουργικοί με έναν δικό τους ιδιαίτερο τρόπο, που τους επιτρέπει να επικεντρώνουν και να αξιοποιούν τα ισχυρά τους σημεία, παρά να εγκλωβίζονται στις αδυναμίες τους.

Οι επιχειρηματίες έχουν μάθει να παίρνουν την εξέλιξη της καριέρας τους στα ίδια τους τα χέρια. Έτσι πολλές φορές, ενώ σκέφτονται μια ιδέα τους, δεν διστάζουν να κάνουν άλλες δουλειές – συχνά άσχετες – που τους εξασφαλίζουν στο μεταξύ χρόνο και χρήμα.

Από την άλλη, σαν άνθρωποι της πράξης, είναι έτοιμοι να αναλάβουν το ρίσκο να εγκαταλείψουν την ασφάλεια της σταθερής τους εργασίας, όταν νοιώσουν ότι είναι έτοιμοι να κυνηγήσουν το στόχο τους, ή ακόμα κι όταν αισθανθούν ότι η δουλειά τους αυτή είναι ανιαρή, τους «πνίγει» και δεν τους οδηγεί πουθενά παραπέρα.

Έχουν επίσης τη δυνατότητα να ανοίγουν νέους δρόμους, έχοντας μεγάλη αυτοπεποίθηση και εμπιστοσύνη στις ικανότητές τους, γεγονός όμως που συχνά τους οδηγεί στη παγίδα της ψευδαίσθησης ότι «ξέρουν καλύτερα απ' τον καθένα» να κάνουν κάτι. Γι αυτό και σχεδόν πάντα επιζητούν και αναγνωρίζουν ένα άτομο έμπιστο, για να παίξει το ρόλο του μέντορά τους.

Είναι ακόμη ευέλικτοι, όχι κατ' ανάγκη ιεραρχικοί, ενθουσιώδεις και εξωστρεφείς και δίνουν μεγάλη σημασία στην αξιοποίηση της δυναμικής των ομάδων, γι αυτό και είναι έντονα συνεργατικοί.

Όπως προαναφέρθηκε, το μεν ταλέντο και η προδιάθεση είναι έμφυτα σε έναν/μία επιχειρηματία, χρειάζεται όμως να υπάρχουν και οι απαραίτητες γνώσεις και δεξιότητες για την επιτυχή έκβαση της επιχειρηματικής δραστηριότητας.

Οι επιχειρηματίες δεν απαιτείται να γνωρίζουν σε βάθος τις επιστήμες αλλά σε εύρος, προκειμένου να είναι σε θέση να σχηματίσουν μια γενική ιδέα και μια συνολική εικόνα, παρά να διαμορφώσουν μια εξειδικευμένη άποψη για κάτι συγκεκριμένο.

Επίσης, δεν χρειάζονται ιδιαίτερα ερευνητικές ικανότητες για να αναλύσουν στοιχεία, αλλά μάλλον επικοινωνιακές και κοινωνικές δεξιότητες για να έρθουν σε επαφή με ανθρώπους.

Έτσι, οι απαραίτητες **γνώσεις** τους αφορούν:

- Τη λειτουργικότητα του προϊόντος τους
- Την ικανοποίηση των πελατών τους
- Τη δυναμική της αγοράς στην οποία απευθύνονται
- Τα στοιχεία marketing του προϊόντος τους
- Τα χρηματοδοτικά ιδρύματα με τα οποία συνεργάζονται
- Την απόδοση της λειτουργίας της επιχείρησής τους και
- Το νομικό σύστημα μέσα στο οποίο λειτουργούν

Επίσης, οι απαραίτητες **δεξιότητες** τους αφορούν:

- Την ικανότητα διοίκησης του έργου που αναλαμβάνουν
- Την ικανότητά τους να αντιλαμβάνονται δεδομένα προϋπολογισμών
- Την ικανότητα επικοινωνίας και κινητοποίησης των ανθρώπων
- Τις διαπραγματευτικές τους ικανότητες
- Τη σαφήνεια και τη διεισδυτικότητα των παρουσιάσεών τους και
- Τη χρήση των νέων τεχνολογιών (Η/Υ κλπ)

Η επιχειρηματικότητα σαν ταξίδι

Αρκετοί σύγχρονοι μελετητές επισημαίνουν ότι η πορεία και ο διαρκής αγώνας του επιχειρηματία για τη πραγμάτωση του σκοπού του παρουσιάζει πολλά κοινά στοιχεία με το κλασικό μοτίβο του ηρωικού ταξιδιού, που συναντάμε σε όλες σχεδόν τις μυθολογίες και παραδόσεις του κόσμου. Σύμφωνα μάλιστα με τον Joseph Campbell, έναν παγκοσμίου κύρους συγκριτικό ανθρωπολόγο, «κάθε κοινωνία τιμά τους ήρωές της, εκείνους δηλαδή που τιμούν το παρελθόν, ενεργοποιούν το παρόν και διαμορφώνουν το μέλλον, εκείνους που ξεκινούν από το οικείο και το άνετο για να ταξιδεύσουν στο άγνωστο, ρισκάροντας αποτυχία και απώλεια, με την ελπίδα κάποιου μεγαλύτερου από αυτούς σκοπού ή ιδέας». Πράγματι, μπορούμε να διακρίνουμε τα τρία αυτά καθιερωμένα στάδια (*χωρισμός – μύηση – επιστροφή*) και στην *αναζήτηση* του αληθινού επιχειρηματία.

Το κάλεσμα

Αρχικά, ο/η επιχειρηματίας αισθάνεται ότι κάτι πρέπει να αλλάξει στα καθιερωμένα και συμβατικά πράγματα του κόσμου που ανήκει, ότι πρέπει να υπάρχει καλύτερος τρόπος για κάποια ζητήματα, τον οποίο αναλαμβάνει ο ίδιος να βρει. Όλοι οι επιχειρηματίες δεν ξεκινούν από την ίδια αφετηρία. Άλλοι επιθυμούν να καλυτερεύσουν τις συνθήκες διαβίωσης των ιδίων, των οικογενειών, ή των μικρών κοινωνιών τους, άλλοι να αποκτήσουν πλούτη ή δόξα, άλλοι απλώς αναζητούν τη περιπέτεια και τη πρόκληση, όλοι όμως χαρακτηρίζονται από πάθος, όραμα, ενεργητικότητα και αποφασιστικότητα να ταξιδεύσουν προς το άγνωστο. Όντας εξωστρεφής και αληθινά αισιόδοξος, ο/η επιχειρηματίας – ήρωας «βλέπει» εκείνο που θα μπορούσε να αναδιοργανώσει την υπάρχουσα κατάσταση, με δημιουργικό και ωφέλιμο τρόπο, αρνούμενος να αποδεχθεί τα συμπεράσματα τρίτων, σχετικά με το τι είναι εφικτό και τι όχι. Γι αυτό και πολλές φορές αντιμετωπίζει την αδιαφορία του κόσμου και τη περιφρόνηση, ακόμη και την έχθρα των ανταγωνιστών του, που επιθυμούν να παραμείνουν τα πράγματα ως έχουν. Στη φάση αυτή το ξανασκέφτεται και αρκετές φορές δειλιάζει να προχωρήσει. Μια νέα όμως σειρά ενδείξεων, που δεν μπορεί πια εύκολα να αγνοήσει, τον βοηθούν να διαβεί το κατώφλι της περιπέτειας.

Η περιπέτεια

Τώρα πια ο ήρωας ή η ηρωίδα είναι σε άγνωστο και επικίνδυνο έδαφος, που κανείς ποτέ δεν χαρτογράφησε καιν όπου όλα μοιάζουν εχθρικά. Οι ανταγωνιστές του προσπαθούν να τον ανακόψουν κι οι παλιοί συνεργάτες του δεν μπορούν να τον καταλάβουν ή να τον ακολουθήσουν στην αναζήτησή του. Κι όμως σε στιγμές κρίσιμες πάντοτε παρουσιάζονται κάποιοι απρόσμενοι βοηθοί, που του δίνουν χρήσιμα όπλα και εφόδια, με τη μορφή ιδεών, πληροφοριών και ευκαιριών. Ο/η επιχειρηματίας, αν κι έχει αποφασίσει να θυσιάσει τη προσωπική άνεση και ασφάλεια για την ιδέα, το στόχο, το όραμα ή το όνειρο που κυνηγάει μέσα από τη καρδιά του/της, πρέπει ακόμη να μάθει να αντέχει στις συνέπειες των λαθών που κάνει και να διδάσκεται από αυτά. Δεν είναι μια γραμμική πορεία, με προβλέψιμα στάδια και αποτελέσματα, αλλά μια αντιφατική ανάβαση, γεμάτη εμπόδια που πρέπει διαρκώς να ξεπερνάει, επιστρατεύοντας τα κρυφά του όπλα και τις παραδοσιακές αρετές του/της. Είναι μια πορεία σ' ένα πεδίο δοκιμασιών, όπου μετριέται το θάρρος και ταυτόχρονα διαμορφώνεται ο χαρακτήρας του/της. Ούτε όλοι όσοι ξεκινούν το ταξίδι καταλήγουν κάπου, γιατί κάποιοι χάνουν τη πίστη τους και χάνονται ανάμεσα σε κοινωνικούς «δράκους» και οικονομικά θηρία.

Η επιστροφή

Όποιοι όμως φτάνουν στο «θησαυρό», που συμβολίζει τη νίκη της κατανόησης της λειτουργίας της αγοράς και της οργάνωσης της επιχείρησης, επιστρέφουν στη κοινωνία με τα νέα προϊόντα ή τις υπηρεσίες που δημιούργησαν και τη γνώση και την εμπειρία που αποκόμισαν. Τα κέρδη τους δεν είναι μόνο υλικά και η ανταμοιβή που απολαμβάνουν ξεκινά από την ικανοποίηση των πελατών, που έτσι αναγνωρίζουν την επιτυχία του ήρωα και της ηρωίδας. Έτσι μόνο κλείνουν - προσωρινά - το κύκλο που άνοιξαν, για να τον ξανανοίξουν λίγο αργότερα, σαν ανήσυχα και δημιουργικά πνεύματα.

Η εκπαίδευση στην επιχειρηματικότητα

Εξαιτίας λοιπόν της σημασίας της επιχειρηματικότητας, αλλά και των στρεβλώσεων της, για το κοινωνικό σύνολο και το φυσικό περιβάλλον, είναι ιδιαίτερα επιτακτική η προσεκτική προσέγγιση του θέματος της εκπαίδευσης σ' αυτήν. Η γαλούχηση του επιχειρηματικού πνεύματος είναι καλό να ξεκινά από τα πρώτα χρόνια της μάθησης και να συνεχίζεται σε όλες τις εκπαιδευτικές βαθμίδες. Η εκπαίδευση αυτή διευκολύνει αφενός τους μελλοντικούς επιχειρηματίες να αναπτύξουν την αυτοπεποίθηση και τις απαραίτητες δεξιότητές τους και αφετέρου τους μελλοντικούς εργαζόμενους να γνωρίσουν τις λειτουργίες μιας μικρής επιχείρησης και να κατανοήσουν τα προβλήματα του μελλοντικού εργοδότη τους.

Υπάρχει όμως μια σοβαρή **διαφορά** ανάμεσα στην εκπαίδευση στην επιχειρηματικότητα και την εκπαίδευση στη διοίκηση, που ξεκινά από την ουσιώδη διαφοροποίηση ανάμεσα σε έναν/μία επιχειρηματία και ένα διοικητικό ή τεχνικό στέλεχος. Ο/η επιχειρηματίας δεν επιδιώκει την τελειότητα αλλά την επιτυχία, δεν φοβάται το λάθος αλλά διδάσκεται απ' αυτό, δεν επιδιώκει να διατηρεί τον έλεγχο, αλλά προσπαθεί να αντιλαμβάνεται τη κίνηση και την αλλαγή που συμβαίνει γύρω του. Δηλαδή, *η επιχειρηματικότητα είναι εξωστρεφής διαδικασία, ενώ η διοίκηση εσωστρεφής*. Ακριβώς για αυτό, η εκπαίδευση στην επιχειρηματικότητα πρέπει να διαφοροποιείται ως προς το περιεχόμενο και προπαντός ως προς τις μορφές και τις μεθόδους. Έτσι, όταν σε διάφορα εκπαιδευτικά προγράμματα, η επιχειρηματικότητα εκλαμβάνεται ως διοίκηση επιχειρήσεων ή οργανισμών (ενώ δεν είναι), οι εκπαιδευόμενοι στερούνται τελικά από την πραγματική επαφή τους με την αγορά.

Καθώς μάλιστα η επιχειρηματικότητα μάλλον ασκείται παρά διδάσκεται, η εκπαίδευση σ' αυτήν δεν γίνεται μέσω εγχειριδίων, ούτε αξιολογείται ή πιστοποιείται μέσω τεστ. Μια καλή πρακτική για την κατανόησή της είναι και η γνωριμία των μαθητών / σπουδαστών με ιστορίες επιτυχίας και (πιο χρήσιμο) αποτυχίας ή προδοσίας από ήδη ενεργούς επιχειρηματίες και επαγγελματίες διάφορων κλάδων ή περιοχών.

Άλλα **προβλήματα** που εντοπίζονται στο χώρο αυτό αφορούν κυρίως το είδος της προς μετάδοση γνώσης, τις *τεχνικές και τα εργαλεία* που απαιτούνται και τη διαρκή αλλά μονότονη ενασχόληση με μεμονωμένες πλευρές της (όπως πχ το εκπαιδευτικό υλικό).

Ως απαραίτητες **προϋποθέσεις** για μια αποτελεσματική εκπαίδευση στην επιχειρηματικότητα πρέπει να αναφερθούν η ύπαρξη ολοκληρωμένων *μοντέλων αξιοποίησης της συλλογικής ευφυΐας και εμπειρίας*, η *χρήση σεναρίων και βιωματικών τεχνικών* και η ύπαρξη *standards για το περιεχόμενο* της εκπαίδευσης

Στα αναμενόμενα **οφέλη** μιας τέτοιας εκπαίδευσης συνυπολογίζονται τα εξής:

- Ικανότητα για μετάφραση προβλημάτων σε ευκαιρίες και υπέρβαση δυσκολιών
- Γνώση μέσα από λάθη, αποτυχίες και διαχείριση ρίσκου
- Ανάπτυξη κουλτούρας εργασίας (επιχειρηματικής - επαγγελματικής) και καταναλωτικής συνείδησης
- Διερεύνηση ζητημάτων ηθικής και συσχετίσή τους στη καθημερινή πρακτική της εργασίας
- Αλλαγή της προσωπικής και επαγγελματικής νοοτροπίας, αναφορικά με την αυτογνωσία και την αυτοεκτίμηση, την υπευθυνότητα, τη κινητοποίηση, την ομαδικότητα, την επίλυση προβλημάτων και τη δημιουργικότητα
- Αναγνώριση της επιχειρηματικότητας σαν ένα τρόπο επιβίωσης, στα πλαίσια του σεβασμού και της προστασίας του φυσικού και κοινωνικού περιβάλλοντος